

MASZLAG FANNI – TÓTH DALMA – ZAKOR-BRODA RITA

Társadalmi kapcsolatok és az új technológiai készségek változásainak kölcsönhatása

Tapasztalatok hátrányos helyzetű térségekben

TANULMÁNY

DOI: 10.56699/MT.2023.3.2

ABSZTRAKT

A jelen tanulmányban ismertetett vizsgálatunk a Kelet-Magyarország peremterületein élő fiatalok szubjektív jólét-percepcióját, társas kapcsolatait és technológiai hozzáférését elemezte. A szubjektív jólét alapján három csoportot különböztettünk meg: hátrányos helyzetűek, átlagosan élők és átlag feletti. Az eredmények szignifikáns összefüggést mutattak a szubjektív jólét és egyebek mellett a munkaerőpiaci státusz, a személyiség és a hátrányos helyzet, valamint az ismerőstől, rokonoktól és pedagógusoktól kapott segítség között. A szubjektív jólétnek a munkaerőpiaci státuszra és az egyén élethelyzetének javítására kifejtett hatása is látható volt, amely összefügg a társas kapcsolatok és a technológiai hozzáférés minőségével és mennyiségével.

KULCSSZAVAK: munka, technológiai újítás, társas kapcsolatok

A szociológiában a társas kapcsolatok az emberi interakciók alapvető elemeit jelentik, és fontos szerepet játszanak a társadalmi struktúra és viselkedés megértésében. A társas kapcsolatok olyan kölcsönhatások, amelyeket az emberek egymással létesítenek, és különböző formákat ölthetnek (például barátságok, családi kapcsolatok, munkahelyi vagy szomszédsági viszonyok). Az egyéneket azonban szélesebb társadalmi kontextusban kell vizsgálni, figyelembe véve a hatalmi viszonyokat, az intézményeket és a társadalmi normákat, amelyek befolyásolják ezeket a kapcsolatokat. Továbbá elemezni kell, hogyan alakulnak át a társas kapcsolatok a társadalmi változások, a globalizáció, az urbanizáció és más folyamatok hatására.

Tanulmányunkban a társas kapcsolatok hatását vizsgáljuk a szubjektív jólétre nézve a pandémia előtti időszakban zajlott kérdőíves adatfelvétel eredményei, illetve a jelenleg elérhető KSH-adatok összevetésével. A szubjektív jólét alapján mintánkat három csoportra bontottuk, melyek a *hátrányos helyzetűek*, az *átlagosan élők* és az *átlag felett élők* elnevezést kapták. Arra voltunk kíváncsiak, hogy a megkérdezettek szubjektív jólét-percepciója hogyan függ össze társas kapcsolataikkal, illetve a technológiai eszközök hozzáférhetőségét érintő változások indikátoraival.

TÁRSAS KAPCSOLATOK

*„A társadalmi tőke magánvagyon,
amely révén az érintettek erősíthetik
társadalmi státusukat, sőt hatalomra tehetnek szert.”*
(Orbán–Szántó, 2005: 56)

A társadalmunkban meglévő kapcsolathálókat hatással vannak az egyénekre, integráltságukra és életútjukra. Ha nincsenek társas kapcsolatok, olyan mechanizmusok, amelyek ezeket fenntartanak vagy generálnak, akkor nem beszélhetünk társadalmi stabilitásról (Albert–Dávid, 2016). Az egyéneknek szükségük van személyes kapcsolatokra, ugyanis ezek által elérhetnek bizonyos szervezeteket, intézményeket, és e kapcsolatoknak lényeges szerepük van a társadalomba való integráltságot tekintve is (Kovách, 2017). Tehát az emberi kapcsolatok alapvető fontosságúak az egyének életében és a társadalmi struktúrákban.

Társas kapcsolatokról beszélünk, amikor emberek közötti kapcsolatokról van szó, legyenek akár baráti, családi vagy ezeken túlnyúló kapcsolatok. A társas kapcsolatok központi eleme-eredménye a társadalmi tőke. Pierre Bourdieu (1984) különböző – gazdasági, kulturális, társadalmi és szimbolikus – tőkéket azonosított, és rámutatott, hogy ezek konvertálhatók egymásba. A társadalmi tőke az emberek közötti kölcsönhatások, kapcsolatok és hálózatok fontosságát hangsúlyozza a társadalmi és gazdasági eredmények elérésében. Olyan erőforrások összessége, amelyek a kapcsolatok tartós hálójához kötődnek, kölcsönös ismeretségen és elismerésen alapulnak, és valamilyen mértékben intézményesítettek. Az intézményesítés alapját a közös tulajdonságok, illetve a tartós és hasznos kötelékek képezik. Bourdieu szerint a társadalmi tőke olyan erőforrás, amely a csoporttagságon alapul, mely által az egyén képessé válik a tőke birtoklására, és így hitelképessé válik. A társadalmi tőke mérete részben függ az egyén által közvetlenül mozgósítható kapcsolathálója kiterjedésétől, részben pedig attól, hogy milyen méretűek a kapcsolódó személyek által birtokolt tőkefajták (Bourdieu, 1984). Bourdieu azt írja, hogy a társadalmi tőke főként egyéni jellemző, amely lehetővé teszi az emberek számára a kölcsönösségen és viszonyosságon alapuló társadalmi kapcsolatok hatékony kiaknázását (Lengyel–Szántó, 2005). Értelmezése szerint az egyének saját céljaik elérése érdekében felhalmozzák és mozgósítják ezt a tőkét – ezért inkább magánjóságnak, mint közjó-

szágnak tekinthető. Kialakulásában ugyanis fontos szerepe van az iskolai és/vagy más közösségek belső ismeretének, a mobilitási képességnek stb., azaz a neveltetés, ezen belül pedig a családi, baráti és a társadalmon belüli státusz együttes eredménye, amely minden egyénnél más lehet, de bizonyos szempontok alapján kialakulhatnak csoportok, rétegek és hálózatok is.

Jules L. Coleman társadalmitőke-fogalma jóval összetettebb. Szerinte a társadalmi tőke egyrészt információs csatornát hoz létre, amely hozzásegítheti az egyént olyan információkhoz, erőforrásokhoz, melyek egyébként nem lennének elérhetőek számára. Másrészt a társadalmi tőkén keresztül normák és szankciók jöhetnek létre, melyek segítenek fenntartani és szabályozni a társadalmi viselkedést (Coleman, 1998).

Láthatjuk tehát, hogy a társas kapcsolatok és a társadalmi tőke között szoros összefüggés van, ugyanis a társas kapcsolatokon keresztül az emberek elérhetnek információkat, erőforrásokat és különböző támogatásokat. A társadalmi tőke ezen előnyök rendszerét jelenti, amelyekből az egyének profitálhatnak, és amelyek hozzájárulhatnak az egyén vagy a közösség fejlődéséhez és jólétéhez. A társadalmi tőke tehát nem csupán egyéni szinten jelentős, hanem hatással van a társadalmi struktúrákra is. Például segíthet a munkaerőpiaci kapcsolatok kialakításában és erősítésében, ami javíthatja a munkahelyi eredményeket és a foglalkoztatási lehetőségeket. Emellett a társadalmi tőke hozzájárulhat a közösségi együttműködés erősítéséhez, a konfliktusmegoldáshoz és a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentéséhez.

Társadalmi tőkén tehát azokat az erőforrásokat értjük, amelyek az interperszonális kapcsolatokon keresztül érhetőek el. Ezen erőforrások hasznosítása az egyének tudástőkéjétől függően történik (Czakó–Sik, 1999). Minden egyénre jellemző valamiféle társadalmi tőke, viszont eltérés van a megszerzésében és használatában (Maszlag, 2021). A társadalmi, kapcsolati tőke értékeket jelent – ezek lehetnek akár anyagi (pénz, szolgáltatás stb.), akár nem anyagi jellegűek is (pozíció, befolyás, presztízs) –, és cselekvési lehetőségeket teremt birtokosai számára. A megfelelő kapcsolatrendszer egyfajta biztonságot nyújt az egyénnek, nemcsak anyagi téren, hanem mentálisan is (Albert–Dávid, 2016). Minél kiterjedtebb egy ember társadalmi, kapcsolati tőkéje, annál inkább képes tovább bővíteni, és minél magasabb pozíciót tölt be a társadalomban, annál kiterjedtebb kapcsolati, társadalmi, illetve anyagi tőkére támaszkodhat.

Mark Granovetter (1973) megkülönbözteti az erős és gyenge kötéseket, melyek különböző szerepet játszanak a társadalmi hálózatokban és a kapcsolati tőkében. Az erős kötések közvetlen, szoros kapcsolatokat jelentenek, míg a gyenge kötések inkább a lazább kapcsolatokat jelölik. Erős kötések olyan személyek között jönnek létre, akik közvetlenül ismerik egymást, szoros barátok vagy családtagok. Ezekben a kapcsolatokban magas a bizalom és a kölcsönös segítségnyújtás szintje. Az erős kötések általában olyan információk átadására adnak lehetőséget, amelyekkel már rendelkezik az egyén. Az ilyen kötésekkel rendelkező emberek hasonló helyzetekben vannak, és közösek az érdekeik. Az erős kötések kisebb hálózati távolságot eredményeznek, ami azt jelenti, hogy azonos

információk keringenek az emberek között. A gyenge kötések lazább kapcsolatok, például ismerősök, régebbi kollégák vagy iskolatársak, tanárok között. A gyenge kötések többféle információforrást és szélesebb hálózati elérhetőséget jelentenek, mivel ezekben az emberek különböző társadalmi csoportokban vannak jelen. A gyenge kötések a társadalmi mobilitás és a változatosabb lehetőségek forrásai lehetnek, mert új információkat és erőforrásokat közvetítenek az emberekhez. Granovetter elmélete szerint tehát mind az erős, mind a gyenge kötések fontosak a társadalmi hálózatokban és a kapcsolati tőke építésében. Az erős kötések biztosítják a mélyebb kölcsönhatást és a belső információ-áramlást, míg a gyenge kötések lehetővé teszik a társadalmi sokszínűséget és a szélesebb körű elérést. Munkahelykeresés során mindkét típusú kapcsolat segíthet lehetőségekhez jutni, információt szerezni, ajánlásokat kapni és támogatást nyújtani.

A SZUBJEKTÍV JÓLÉT

A szubjektív jólét olyan fogalom, melyet számos tudományterület kutatásai választottak tárgyukul, ennek megfelelően értelmezése többfelől közelíthető meg. A jólét gazdasági aspektusa a munkaerőpiaci státusz szempontjából kiemelkedően fontos, hiszen az egyén jövedelmi helyzetének megítélése kihat énrpercepciójára, illetve cselekvési és döntési mintázataira is.

A szociológiában a boldogság és az elégedettség megközelítése uralja a szubjektív jóléttel kapcsolatos kutatásokat (Lengyel–Janky, 2003). A boldogságot, mint affektív tényezőt számos paradoxon övezi, melyek közül a Richard A. Easterlin nevéhez köthető azt foglalja magában, hogy az egyén anyagi hátterének pozitív irányú változása egy bizonyos ponton túl már nem egyenesen arányos boldogságának növekedésével (Easterlin, 2001). Daniel Kahneman *setback point* hipotézisével arra mutat rá, hogy bár a boldogság érzete változhat az egyén életében, mindig függ egy referenciaponttól – legyen az egyén vagy csoport. Ugyanakkor az egyént nem az objektív státuszpercepciója befolyásolja – tehát az, ahogyan a környezete látja –, sokkal inkább a szubjektív benyomása a saját helyzetéről (Bilancini–Boncinelli, 2008). A társas összehasonlítás ebből a szempontból arra való törekvésként értelmezhető, hogy az egyén minél jobban tudja határozni az önértékelését, és ezáltal láthatóvá tehesse mások számára (Festinger, 1976). A szubjektív jólét kognitív megközelítése így olyan alapokon is nyugszik, amelyeket az egyén a társas kapcsolataiban tapasztaltakhoz, a környezetében elérhető szinthez viszonyítva fogalmaz meg. Az egyén törekvései és lehetőségei között fennálló feszültség a társas összehasonlításban az egyensúlyi állapot kimozdítására alkalmas eszköz is lehet, amely a fejlődés egyik kulcsfaktoraként is azonosítható, ha a leszakadó térségekben élők szubjektív jólétének percepcióját vesszük figyelembe (Inglehart, 1990).

A gondolati és érzelmi tényezők meghatározásán túl különböző dimenziók mentén mérhető az egyén elégedettségének alakulása, ezek többek között az iskolai végzettség (Nádori, 2021), a lakóhely, illetve a családi állapot (Hegedűs, 2001). Az egyéni erőforrások alakulása függ az említett tényezőktől, amelyek az egyén szubjektív jólét-megítélés-

sének alapjául szolgálhatnak. Az egyéni erőforrásokat ugyanakkor nagyban meghatározzák a társas kapcsolatok, hiszen az erős és gyenge kötések más-más életterületen és hangsúllyal lehetnek segítségére az embernek (Granovetter, 1973).

A kapcsolatok és a társadalmi tőke a társadalmi közegben megélt sikerességhez járulnak hozzá a munkaerőpiacon való boldogulás során is. A két fogalom összefüggése a szubjektív jólét szempontjából azért lényeges, mert az egyén saját helyzete megítélésének két fő dimenzióját alkotják. A kapcsolatok minősége szerint a gyenge kötések arra teszik képessé az egyént, hogy valóságértelmezése több referenciaszemélyhez kapcsolódjon, s ezáltal tágabb képet kapjon a társadalmi valóságról (Hegedűs, 2001). A társadalmi tényezőkön túl ugyanakkor nem tekinthetünk el a gazdasági és politikai kontextustól sem, amelyek nagyban meghatározzák az egyén percepcióját magára és a referenciacsoportjára nézve. A gazdasági és politikai kontextus olyan tényezőket biztosít a téma körüljárásához, amelyek a munkaerőpiaci folyamatok makroszintű értelmezéséhez, illetve hosszú távú szemléletéhez járulnak hozzá. Az utóbbi évtizedekben a technológiai fejlődés jelentős átalakulást eredményezett a gazdasági és politikai szférában, különösen a negyedik ipari forradalom elérkezésével (Schwab, 2016). Ez a forradalom a digitális technológiák, az automatizáció és a mesterséges intelligencia terjedését hozza magával, amelyek radikális hatással vannak a munkaerőpiacra és a társadalmi dinamikákra is (Harkai, 2006).

Kutatásunkban a technológiai fejlődés azon aspektusa emelhető ki, amely a felhasználhatósággal, illetve az eszközök hozzáférhetőségével kapcsolatos. Az álláskeresőkhöz használt online platformok elérhetőségét az interneteléréshez kötöttük. Számos kutatás született a szubjektív jólét mérésére, melyek indikátorai folyamatosan változtak a technológiai fejlődéssel. Ha csak az elmúlt húsz-harminc év újításait vesszük figyelembe, akkor a televízióhoz kapcsolódó szolgáltatások típusainak megkülönböztetése, a különféle csatornákhöz (napjainkban inkább már a streaming szolgáltatásokhoz), illetve az internethez és a mobilinternethez való hozzáférés jelentette és jelenti a mérőeszköz sajátosságát (Roboz, 2002; Sik, 2012).

A következőkben bemutatjuk az adatfelvétel óta eltelt időszak sajátosságait, így adataink értelmezésére a pandémia előtti és utáni időszak kontextusában kerül sor.

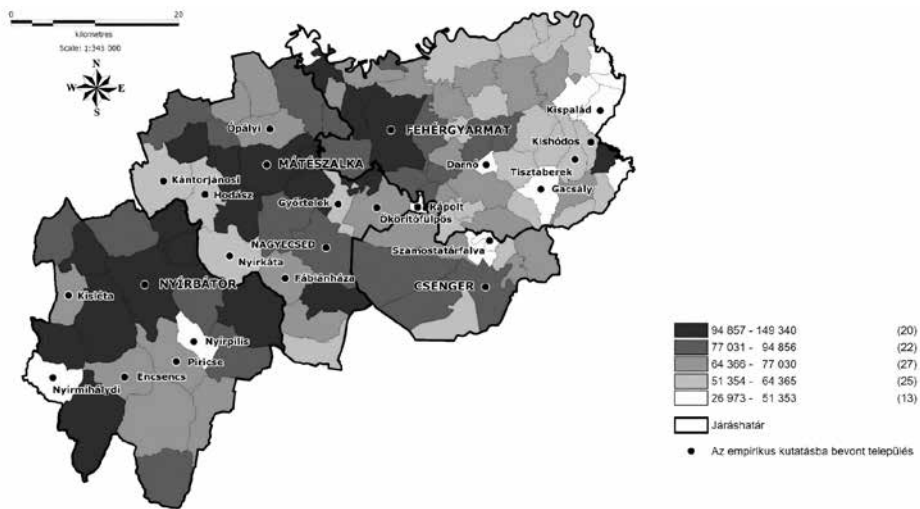
HELYZETTÉRKÉP

A kutatás mintaterülete Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye keleti részének négy járása. E paraméterek nem csak földrajzi értelemben helyezik perifériára ezt a térséget magyarországi viszonylatban. A társadalmi-gazdasági közeget a keleti periférián számos hátránnyal lehet leírni a minőségi és mennyiségi mutatók tükrében. Az infrastrukturális hátrányokról s azokon belül is a munkavállalást akadályozó tényezőkről írott tanulmányokban megjelennek olyan szempontok is, amelyek a munka elérhetőségének alacsony fokát nemcsak a munkalehetőségek hiányára vagy minőségi korlátaira vezetik vissza,

hanem a vulnerábilis társadalmi csoportok munkába jutásának problémáit is hangsúlyozzák (Szarvák et al., 2019; Tóth, 2022).

A vulnerabilitás sok szempöngből megközelíthető a munka és a bizalom kontextusában. Tanulmányunkban azokat a tényezőket vesszük figyelembe, amelyek egyrészt támogatnak adatfelvételünk értelmezéséhez, másrészt olyan helyzetleírásra nyújtanak lehetőséget, amely a mintaterületen észlelhető tendenciákat nagyobb látószögbe helyezi. 2023 első negyedévében a foglalkoztatottak száma ezer főre vetítve a vármegyében 5,1 százalékát tette ki az országos átlagnak, míg az álláskeresők (ezer fő) az országos átlag 10,5 százalékát érték el. Ez az egy főre jutó havi nettó adóköteles jövedelem szempontjából további differenciálásban jelenik meg az 1. ábrán, amelyen a 2021-es adatok alapján kirajzolódik, hogy a járásokon belül a járásközponttól legtávolabb, illetve a határhoz közelebb eső településeken élők vannak nagyobb számban rosszabb helyzetben.

1. ábra: Az egy főre jutó havi nettó adóköteles jövedelem adókedvezményekkel (2021, Ft)

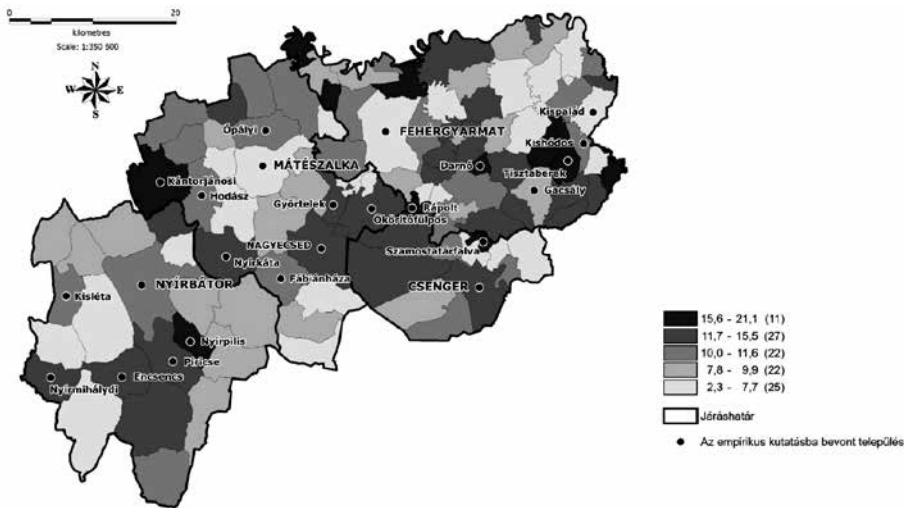
Forrás: KSH, Balcsók István szerkesztése

Az adatokból az is kítűnik, hogy a felső két kategória alulreprezentált (77031 forint felett keresők), a legalsó kategória viszont az átlag harmada alatt marad. Darnó, Garbolc, Kérsemjén, Rápolt és Tisztaberek több mint ötször magasabb munkanélküliséggel sújtott, közülük Darnó számít ilyen szempontból a leghátrányosabb helyzetű településnek. A jövedelmi rangsor élmezőnyének Mátészalka, Nyírmeggyes, Fehérgyarmat, Panyola és Nyírbátor számít.

A munkanélküliség egyik mérőszáma a nyilvántartott álláskeresők száma, amely 2019-ben 28 329 fő, 2023 májusában pedig 24 101 fő volt Szabolcs-Szatmár-Bereg vár-

megyében. A 2023. májusi adatok további elemzése szerint a legmagasabb befejezett iskolai végzettség kategóriában a megkérdezettek 35,1 százaléka volt szakképzett (KSH, 2023). A közfoglalkoztatásban részt vevők létszáma 2023 áprilisában a vármegyében 15 658 fő volt. Ezekből az adatokból az látható, hogy ugyan az álláskereső aránya csökkent, de az elsődleges munkaerőpiacon való részvétel nem valósult meg olyan arányban, mint ahogyan először gondolnánk, hiszen a közfoglalkoztatás több szempontból hátrányképző tényező a munka világában való helytálláskor (Rusinné et al., 2022). Ezekhez az adatokhoz viszonyítva a mintaterületen két település esetében mondható el, hogy a munkanélküliség alacsonyabb az átlagnál (Nagyhódos és Vállaj) (2. ábra).

2. ábra: Munkanélküliségi mutató (2023. február, %)

Forrás: KSH, Balcsók István szerkesztése

MÓDSZERTAN

Vizsgálatunk, melyet 2019-ben végeztünk, az INTERREG V-A Románia–Magyarország 2014–2020 Program által finanszírozott HEY! – Helping the Employment of Youth in Satu Mare and Szabolcs-Szatmár-Bereg counties (ROHU-385) elnevezésű projekt keretein belül valósult meg. A vizsgálati személyek olyan 15–35 éves emberek voltak, akik életvitelszerűen éltek a vizsgálat mintaterületének valamelyik (Nyírbátori, Csengeri, Fehérgyarmati, Mátészalkai) járásában. Részben az informális kapcsolati hálónkon keresztül, részben a helyi civil szervezetek és önkormányzatok segítségével kerestük meg őket. A minta nemre és a települések lélekszámára reprezentatív az országos átlaghoz viszonyítva.

A kutatás célja, hogy a fellelhető adatokat kiegészítve információkkal lássa el az illetékeseket, amelyek hozzásegítik őket egy olyan stratégia megalkotásához, mely a helyi

(a négy járásban élő) munkavállalók érdekeit szolgáló speciális intézkedéseket tartalmaz. A vizsgálatban kiemelt szerepet kapott a mobilitás kérdésköre, hiszen hipotézisünk szerint ez az a kulcstényező, amely a leginkább differenciál. A mobilitást két részre bontottuk: földrajzi és társadalmi mobilitást mértünk mind a kérdőíves adatfelvétel, mind a félig strukturált interjúk során (Szarvák et al., 2019). A földrajzi mobilitás mérésekor az volt a célunk, hogy megtudjuk, a munkavállalást tekintve hol vannak a megkérdezettek személyes határai. A potenciális munkahely távolságára, illetve egyéb változóira vonatkozó kérdésekre adott válaszokból kiderülhetett, hogy hajlandó lenne-e a célcsoport ingázni vagy esetleg hetelni. A társadalmi mobilitásra vonatkozóan a képzettséget, illetve a képzésre való hajlandóságot mértük fel. Nagy hangsúlyt fektettünk arra, hogy az esetleges hátráltató tényezők, például a család, az anyagi helyzet vagy éppen az értékrend hatását mérjük. Ezeket a tényezőket a társas kapcsolatok, illetve a technológiai újítások szerepe mentén vizsgáltuk az összefüggések feltárása érdekében. Mindkét fogalom szorosan kapcsolódik a pandémia következtében kialakult tendenciákhoz. A társas kapcsolatok mennyiségének és minőségének, illetve a technológiai újítások irányvonalai alakulásának feltérképezéséhez éppen ezért egy pandémia előtti helyzetkép általános felvázolására van szükségünk további kutatásainkhoz.

A vizsgálat során ötszáz főt kérdeztünk meg. A minta szociodemográfiai megoszlását az 1. táblázat mutatja:

1. táblázat: A kutatási minta szociodemográfiai változói (saját szerkesztés)

Szociodemográfiai változók és értékeik		N	érvényes %
Nem	férfi	241	49,2
	nő	259	51,8
Legmagasabb iskolai végzettség	alapfokú vagy alacsonyabb	190	38
	középfokú	270	54
	felsőfokú	39	7,8
Munkaerőpiaci státusz	foglalkoztatott	399	76,4
	munkanélküli	98	19,6
Lakóhely	járasközpont	84	17
	nem a járasközpont	406	81,2
Családi állapot	párkapcsolatban él	332	66,4
	nem él párkapcsolatban	157	31,4
Gyermek	van	277	55,4
	nincs	215	43

Tanulmányunk témájához az életkor és a jövedelem is szorosan kapcsolódik. A megkérdezettek átlagéletkora 29,61 év volt, míg az átlagos egy főre eső jövedelem 285 734,79 forint, a leggyakoribb jövedelem pedig 250 000 forint.

EMPÍRIA

A szubjektív jólét megítéléséhez olyan mérőeszközt választottunk, amely saját becslésen alapszik, illetve nem az egyén, hanem a háztartás anyagi helyzetére vonatkozik. Az öt válaszlehetőség közül az elsőt és a másodikat összevontuk, és az ezeket választókat *hátrányos helyzetűek* típusnak neveztük el ($n=62$, 12,4%). Ezek a következők voltak:

- A hónap végére általában elfogy a pénzünk, még élelmiszerre sem elég, ruhát vagy egyebet nem tudunk vásárolni.
- A hónap végére általában elfogy a pénzünk, csak élelmiszerre tudunk költeni, nagyon nehezen tudunk ruhát vagy egyebet vásárolni.

A második csoportot az *átlagosan élők* típusának neveztük el ($n=406$, 81,2%), ide tartozott a harmadik és a negyedik válasz:

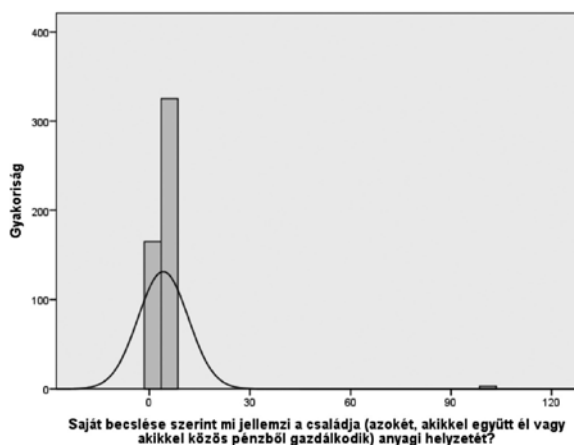
- A legszükségesebbekre elég csak a pénz.
- Beosztással jól kijövünk, átlagosan élünk.

A harmadik típus az *átlag felett élők* nevet kapta ($n=22$, 4,4%), ehhez az ötödik válasz tartozott:

- Szinte mindent meg tudunk engedni magunknak, az átlag feletti szinten élünk.

A szubjektív jólétre vonatkozó kérdésre 493 fő válaszolt. A minta eloszlása e változó szerint normálisnak minősíthető (Kolmogorov–Szmirnov-próba, $df=7,481$, $p=0,000$; 3. ábra). Elemzésünkben azokat az adatokat jelenítjük meg táblázatban, amelyek szignifikáns különbséget mutatnak, vagy megközelítik annak értékét.

3. ábra: A minta normális eloszlása (saját szerkesztés)

A következő három területen mutatjuk be a szubjektív jólét és a munka kapcsolatát: általános tényezők, társas kapcsolatok, technológiai eszközök. Ezek az aspektusok nyújtanak segítséget a pandémia előtti helyzet leírásában, hogy az azóta eltelt idő és a közben történt változások értelmezése megvalósulhasson.

Általános tényezők

Az általános tényezőkhez a munkával kapcsolatos változókat soroltunk, amelyek arról adnak számot, hogy a megkérdezettek munkaerőpiaci státuszán túl mi lehetett az oka a munkakereséskor fellépő elutasításnak. Ide emeltük be azt a változót is, amely az anyagi boldogulással kapcsolatos: *Mire van szüksége ma Magyarországon az embernek az anyagi boldogulásához?*

2. táblázat: A megkérdezettek munkaerőpiaci státusza (a foglalkoztatottak aránya)
(saját szerkesztés)

Általános válaszok		Hátrányos helyzetűek	Átlagosan élők	Átlag felett élők
p-érték	df	%	%	%
0,000	30	75,8	81	81,8

A válaszadók munkaerőpiaci státuszát tekintve elmondható, hogy nincs nagy különbség a három kategóriába soroltak között (2. táblázat). Annyi azonban így is megfigyelhető, hogy az átlagosan és az átlag felett élők nagyobb arányban foglalkoztatottak, mint a hátrányos helyzetűek.

A munkakeresés olyan változó volt a kérdőívben, amely mind a szubjektív jólét fenntartásához, mind az egyén/háztartás gazdasági fejlődéséhez szorosan kapcsolódik. A legtöbben a hátrányos helyzetűek (95%), illetve az átlag felett élők (84,7%) közül kerestek munkát. Az átlagosan élőknek a 74,8 százaléka végzett munkakereső tevékenységet, amely igen magas aránynak mondható.

A kutatás kvalitatív részében kirajzolódott, hogy a külföldi munkavállalás meghatározó tényezője a szubjektív jólétnek. Kérdőíves kutatásunkban arra derült fény, hogy a legnagyobb arányban az átlag felett élők dolgoztak külföldön. Az átlagosan élők (90,6%) és a hátrányos helyzetűek (93,5%) között nem mutatkozott nagy eltérés e tekintetben. Az is kiemелendő, hogy mindent összevetve a külföldi munkavállalás tendenciája nagyon kis arányú a mintaterületen, ami a mobilitás e szegmensének hiányosságaira mutat rá. Kérdőívünkben a válaszadóknak lehetőségük volt megnevezni azokat az országokat, ahol már dolgoztak. Ezek Németország és Anglia voltak.

A munkavállalással kapcsolatban arra is kíváncsiak voltunk, hogy mik voltak az elutasítás okai (3. táblázat), amelyeket a munkára jelentkezéskor neveztek meg a munkáltatók, vagy amelyekkel kapcsolatban informális úton jutott el a leendő munkavállaló.

3. táblázat: Az elutasítás oka munkára jelentkezéskor (személyiség, hátrányos helyzet)
(saját szerkesztés)

Általános válaszok (személyiség)		Hátrányos helyzetűek	Átlagosan élők	Átlag felett élők
p-érték	df	%	%	%
0,002	2	17,6	1,7	0
Általános válaszok (hátrányos helyzet)		Hátrányos helyzetűek	Átlagosan élők	Átlag felett élők
p-érték	df	%	%	%
0,003	2	11,8	6,8	NT/NV

lókhoz a magyarázat. Két tényező mutatott szignifikáns összefüggést a szubjektív jóléttel: a személyiség és a hátrányos helyzet. A személyiséggel kapcsolatos problémára hivatkozva a hátrányos helyzetű válaszadóinkat utasították el a legtöbbször (17,6%), mintegy tízszeres mértékben az átlagosan élő válaszadókhöz képest (1,7%). Áruklodó adat, hogy az átlag felett élők nem számoltak be ilyen problémáról. A származás és a nemzetiség, a képzettség hiánya, a politikai nézet, az előző munkahely, a nem és a családi állapot nem mutatott szignifikáns összefüggést a szubjektív jóléttel. A válaszokból azonban kitűnik, hogy azok a hátrányos helyzetű válaszadóink voltak a legnagyobb arányban (38,1%), akik a származásukra vezették vissza az elutasítás okát, míg az átlag felett élők válaszmegtagadása igen magas volt e tekintetben.

Hasonló tendenciát mutatott a képzettség hiánya, amelyről az mondható el, hogy a hátrányos helyzetű megkérdezettek 60 százaléka gondolta úgy, hogy ez volt az oka az elutasításának. Az átlagosan élők 47,7 százaléka, illetve az átlag felett élők 21,4 százaléka gondolta oknak a képzettség hiányát. Ebből arra lehet következtetni, hogy minél magasabb a szubjektív jólét aránya, annál kevésbé valószínű, hogy képzettség hiányában utasítják el az egyént a kutatás mintaterületén.

A politikai nézet csak az átlagosan élők csoportjában volt értelmezhető okként (3,4%). Az előző munkahely miatt történő elutasítás az átlagosan (6,6%) és az átlag felett élők (7,7%) körében közel azonos arányban jelent meg okként. Számos tanulmány a nemi diszkrimináció hangsúlyosságára hívja fel a figyelmet. Kutatásunkban az erre a tendenciára való reflexió az átlagosan élők csoportjában jelenik meg: 9,2 százalékuk vezette vissza az elutasítást a nemére, amely minden esetben a női nemet jelentette. A további két kategóriában teljes volt a válaszmegtagadás.

A nem mellett a családi állapot is szerves témája a munkaerőpiaci hátrányokkal foglalkozó szakirodalomnak. Kutatásunkban a hátrányos helyzetűek 27,8 százaléka, az átlagosan élőknek pedig a 24,4 százaléka gondolta azt, hogy a családi állapota volt az oka a visszautasításának. Az átlag felett élők közül senki nem jelölte meg ezt a válaszlehetőséget.

4. táblázat: Mire van szüksége ma Magyarországon az embernek az anyagi boldogulásához?
(saját szerkesztés)

Általános válaszok		Hátrányos helyzetűek (megfelelő kapcsolatok)	Átlagosan élők (megfelelő kapcsolatok)	Átlag felett élők (egyéni törekvés)
p-érték	df	%	%	%
0,002	2	30,6	34,7	42,9

Az általános helyzet leírásához az anyagi boldogulással kapcsolatos képzeteket is figyelembe vettük, amelyek szorosan kapcsolódnak a szubjektív jólét témaköréhez. Arra voltunk kíváncsiak, hogy mire van szükségük az embereknek ma (2019-ben) Magyarországon az anyagi boldogulásukhoz (4. táblázat). A válaszadóknak rangsorolniuk kellett az alábbi négy kategóriát:

- egyéni törekvés, ambíció;
- szerencse: jó időben jó helyen kell lenni;
- megfelelő kapcsolatok;
- jó családi háttér: jó helyre kell születni.

A hátrányos helyzetűek (30,6%) és az átlagosan élők (34,7%) csoportja a megfelelő kapcsolatok válaszlehetőséget választotta, közel azonos arányban. Ez arról árulkodik, hogy a társas kapcsolatok szerepe a pandémia előtti időszakban is kiemelkedően fontos volt az alsóbb társadalmi és fogyasztói réteget képviselők körében. Az átlag felett élők szerint a legfontosabb az egyéni törekvés az anyagi boldogulás tekintetében (42,9%). A fenti adatokból is jól kitűnik, hogy a társas kapcsolatok vizsgálata és értelmezése fontos aspektus a kutatásunkban. A következőkben az ezeket leíró adatokat közöljük.

Társas kapcsolatok

Mint fentebb is említettük, a csoporthoz tartozás pozitív hatással van az egyén mentális egészségére és jólétére. Az ember társas lény, és a szociális kapcsolatok megerősítése, a közösséghez tartozás érzése segít csökkenteni az elszigeteltség és a stressz szintjét. Támogató környezetben könnyebb megbirkózni a nehézségekkel, és növelni a belső motivációt. A társas kapcsolatokon belül a csoporthoz tartozás minden társadalmi szinten fontos az egyén számára. Hátrányos társadalmi helyzetű válaszadóink 56,1 százalékának nagyon fontos, 28,1 százalékának pedig fontos, hogy egy közösség részese lehessen. Az átlagos szinten élőknel ez 40,2 és 33,5 százalékos, míg az átlag felett élőknel 50 és 27,8 százalékos értékkel alakult. A társadalom peremén élők általában jobban igényt tartanak a csoporthoz tartozásra a munkahelyen. Gyakran szembesülnek különböző kihívásokkal és nehézségekkel (például pénzügyi korlátok, hozzáférési problémák). A csoporthoz tartozás lehetőséget nyújthat számukra, hogy olyan támogató közösség

részei legyenek, amelyben megoszthatják tapasztalataikat, segítséget kaphatnak, megerősíthetik egymást, azonosulnak egy közösséggel, megtapasztalják az elfogadást és a pozitív visszajelzéseket. Ez erősítheti önbizalmukat, és segíthet abban, hogy hatékonyabban vegyenek részt a munkahelyi tevékenységekben.

A hátrányos helyzetű válaszadók majdnem 90 százalékának nagyon fontos, illetve fontos, hogy a munkahelyén kapcsolatba kerülhet más emberekkel. Ugyanez az átlagos színvonalon élők 80 százalékának, míg az átlag felett élők 70 százalékának fontos. A csoporthoz tartozás lehetőséget teremt az alacsony társadalmi státuszú egyének számára, hogy hálózatot építsenek és kapcsolatokat alakítsanak ki a munkahelyen. Ez segítheti őket abban, hogy jobb munkalehetőségeket találjanak vagy mentorálást kapjanak, ami elősegítheti szakmai fejlődésüket és mobilitásukat.

A társadalmat átszövő kapcsolatok hatással vannak az egyének integráltságára, életújtára. Ha hiányoznak a kapcsolatokat fenntartó interakciók, felbomlik a társadalom, és társadalmi destabilizáció következik be (Albert–Dávid, 2016). Az egyén személyes kapcsolatai révén tud hozzáférni bizonyos társadalmi szervezetekhez, csoportokhoz, intézményekhez.

A csoporthoz tartozás lehetőséget teremt az alacsony társadalmi státuszú egyének számára, hogy hálózatot építsenek és kapcsolatokat alakítsanak ki a munkahelyen.

5. táblázat: Álláskeresés során segítséget kérők aránya (saját szerkesztés)

Általános válaszok (ismerős, rokon)		Hátrányos helyzetűek	Átlagosan élők	Átlag felett élők
p-érték	df	%	%	%
0,002	3	17,7	35,6	61,9
Általános válaszok (tanár)		Hátrányos helyzetűek	Átlagosan élők	Átlag felett élők
p-érték	df	%	%	%
0,006	3	NT/NV	4,6	14,3

Kutatásunkban fontosnak tartottuk, hogy megtudjuk, válaszadóink kitől kaptak segítséget munkahelyi elhelyezkedésükkor (5. táblázat). A hátrányos helyzetű válaszadók 17,7 százaléka senkitől nem kapott segítséget, és szintén 17,7 százalék kapott segítséget valamilyen ismerőstől. Az átlagosan élők 26,1 százaléka mondta, hogy senkitől nem kapott segítséget, 35,6 százalékuk említette, hogy ismerőstől, rokontól, 4,6 százalékuk pedig azt, hogy tanárától kapott segítséget. Az átlag felett élők 4,8 százaléka mondta, hogy senkitől nem kapott segítséget, 61,9 százalékuk jegyezte meg, hogy ismerőskön keresztül sikerült segítséget kapnia az elhelyezkedésekor, és 14,3 százalékuk említette, hogy az egyik tanárától kapott segítséget.

Láthatjuk – ahogy az elméleti részben is utaltunk rá –, hogy a magasabb társadalmi státuszú emberek több gyenge és stabilabb erős kötéssel rendelkeznek. Esetünkben a hátrányos helyzetű embereknek kevesebb mint 20 százaléka kapott segítséget ismerőstől.

A szegénység és az alacsony társadalmi státusz korlátozhatja az erős kapcsolatok lehetőségét. A szegénységben élő emberek gyakran korlátozott kapcsolati hálóval rendelkeznek, mivel kevesebb gyenge kötésű kapcsolatot alakítanak ki. Ez annak következménye lehet, hogy szegregált vagy alacsony társadalmi státuszú közösségekben élnek, ahol a lehetőségek és a kapcsolatok szűkösek. Éppen ezért fontos, hogy a társadalom támogatást és erőforrásokat biztosítson a szegénységben élő embereknek kapcsolati tőkéjük építéséhez és közösségi kapcsolataik erősítéséhez. Ez magában foglalhatja szegénységsökkentő programok és szolgáltatások kialakítását, amelyek segítenek megbirkózni az anyagi kihívásokkal, és javítani az esélyeket a társadalmi részvételre. A szolidaritás és empátia kultúrájának előmozdítása is fontos, hogy együttműködésre és támogatásra épülő kapcsolatok születhessenek. A szoros kapcsolatok hiánya a szegénységben élő emberek esetében különösen megnehezítheti a munkahelykeresést és a foglalkoztatási lehetőségek elérését. Ezért az oktatás, a képzés és a foglalkoztatási programok is fontosak, hogy támogassák az embereket a szükséges készségek megszerzésében és a kapcsolati tőke építésében. Az egyének és a közösségek támogatása, valamint a társadalmi struktúrák és intézmények átalakítása lehetőséget teremthet a kapcsolatok bővítésére és erősítésére a szegénységben élő emberek körében is. Ezáltal elősegíthető a társadalmi mobilitás és az esélyegyenlőség, szélesebb körben elérhetővé válhatnak a munkavállalási lehetőségek.

Hozzáférés a technológiai eszközökhöz

A technológiai eszközök fejlődésével a munkakeresés terén is új távlatok nyíltak. Kutatásunkban arra voltunk kíváncsiak, hogy a megkérdezettek olvasnak-e álláshirdetéseket, ha igen, milyen platformon, illetve milyen eszközhozzáférésük van ehhez.

A vizsgált három csoport közül a legnagyobb arányban az átlagosan élők olvastak álláshirdetéseket (81%). A hátrányos helyzetűeknek több mint a fele szintén beszámolt ilyen tevékenységről (58,3%). Az átlag felett élők egyáltalán nem olvasnak álláshirdetéseket. Állásközvetítő cégekkel csak az átlagosan élők voltak kapcsolatban (6%, 6. táblázat), míg újságban a hátrányos helyzetűek (57,1%) és az átlagosan élők (58,3%) közel azonos arányban olvastak álláshirdetéseket. Az online portálokon végzett keresést a legnagyobb arányban a hátrányos helyzetűek jelölték meg (85,7%), őket az átlagosan élők követték (68,6%). Az átlag felett élők online portálokat sem használtak munkakeresés céljából.

A válaszokból kiderült, hogy az online portálok használata messzemenően a legnagyobb arányt képviseli az állskeresésben. Telefon/mobil a hátrányos helyzetűeknél 90,3 százalékban, az átlagosan élők körében pedig 98,8 százalékban volt a háttartásban. Internet-hozzáféréssel a hátrányos helyzetűek 64,5 százaléka, az átlagosan élőknek pedig a 88,6 százaléka rendelkezett. Ebből arra lehet következtetni, hogy az eszköz megléte

6. táblázat: *Állásközvetítőn keresztül munkát keresők aránya (saját szerkesztés)*

Általános válaszok		Hátrányos helyzetűek	Átlagosan élők	Átlag felett élők
p-érték	df	%	%	%
0.030	15	NT/NV	6	NT/NV

nem feltétlenül jelenti az online portálokon való keresést otthoni környezetben, vagyis ilyenkor egy közösségi tér vagy egyéb külső helyszín szükséges az internet-hozzáféréshez.

MEGBESZÉLÉS

Kutatásunkban – a szubjektív jólétre fókuszálva – olyan tendenciákra voltunk kíváncsiak a munkavállalással kapcsolatban, amelyek az egyének anyagi helyzetéhez, az azzal kapcsolatos önpercepciójához, illetve attitűdjeihez fűződtek. A munkaerőpiaci státusz jelentette vizsgálatunk egyik pillérét, hiszen a szubjektív jólét szerinti besorolás mellett ez az a tényező, amely témánk szempontjából a leghangsúlyosabb. A foglalkoztatottság a pandémia előtti időszakban (melybe a vizsgálatunk is beletartozott) az EU-átlag alatt helyezkedett el, s erre a pandémia további negatív hatással volt. Éppen ezért fontosnak tartottuk megvizsgálni, hogy egy jobb munkaerőpiaci státusz elérése érdekében milyen attitűdökkel és eszközökkel rendelkeznek a mintában szereplő egyének. Feltételeztük, hogy az attitűdök és az eszközök a pandémia következtében változtak, így az adatok értelmezését csupán arra használtuk, hogy mintegy kiindulópontot, referenciapontot határozzunk meg a kutatásunk idősoros folytatása érdekében. Vizsgálatunkból kirajzolódott, hogy a foglalkoztatottak aránya az átlag felett élők körében volt a legmagasabb, és a hátrányos helyzetűek csoportjába tartozók közül kerestek a legtöbben munkát. A munkakeresésnek számos akadályozó tényezője volt, amelyek közül a személyiség és a hátrányos helyzet állt szignifikáns összefüggésben a szubjektív jóléttel. Így az intervenciós programok és stratégiai fejlesztések alapjául e tényezők figyelembevételét, illetve az ezekre való reagálást javasoljuk. A pandémia előtti időszakban az anyagi boldoguláshoz Magyarországon a rosszabb gazdasági háttérű háztartásokban élők szerint megfelelő kapcsolatokra van szükség, s csak az átlag felett élők szerint számít a legjobban az egyéni törekvés.

A pandémia előtti időszakban az anyagi boldoguláshoz Magyarországon a rosszabb gazdasági háttérű háztartásokban élők szerint megfelelő kapcsolatokra van szükség, s csak az átlag felett élők szerint számít a legjobban az egyéni törekvés.

Láthattuk, hogy a kapcsolati, társadalmi tőke rendkívül fontos a munkahelykeresés és a szubjektív jólét szempontjából is. A kapcsolati tőke lehetővé teszi, hogy infor-

mációkhoz jussunk a munkaerőpiacra, a potenciális munkahelyekkel kapcsolatban. A gyenge kötések révén rendelkezésünkre állnak olyan emberek, akiknek tapasztalataik és ismereteik vannak az adott szakmáról vagy iparágról, és így segíthetnek eligazodni a munkaerőpiacon. Továbbá a kapcsolati tőke segíthet abban, hogy ajánlásokat és referenciákat kapjunk, amelyek előnyt jelenthetnek a munkahelyi versenyben, illetve olyan emberekhez férhetünk hozzá, akik ismerik képességeinket, és növelhetik hitelességünket a munkáltatók szemében. A kapcsolati tőke azonban nemcsak a munkahelyi lehetőségekhez, hanem – mint említettük – a szubjektív jóléthez is hozzájárulhat. Az erős kötések révén olyan szoros barátságokat vagy támogató közösségeket alakíthatunk ki, amelyek az érzelmi támogatás és a stresszkezelés forrásai lehetnek a munkahelykeresés során.

A társas kapcsolatok mellett a technológiai eszközökhöz való hozzáférés is fontos szerepet játszott a munkavállalással kapcsolatos tendenciák leírásában. Amellett, hogy az internet-hozzáférés és a telefon/mobil megléte a társas kapcsolatok kialakításában és fenntartásában is meghatározó lehet, az álláskereső egyik eszköze is. Az eszközök közül a mobiltelefon állt rendelkezésre a legnagyobb arányban mindhárom vizsgált csoportban, ugyanakkor a pandémia előtti időszakban az internet-hozzáférés a hátrányosabb helyzetű csoportok körében nem volt olyan nagy arányú, mint a jobb anyagi körülmények között élőkénél. A pandémia alatt az izoláció és az online térben való információáramlás olyan szükségleteket erősített fel, amelyek az internet-hozzáféréshez szükséges eszközök meglétének igényét növelték. Az állásközvetítő cégekkel való kapcsolattartás szükségszerűen áthelyeződött az online térbe.

ÖSSZEGZÉS

A Magyarország keleti periferiáján élők gazdasági és társadalmi helyzetét nagyban befolyásolja a munkaerőpiaci státuszuk, amelynek jellegzetességeire és alakító tényezőire világítottunk rá tanulmányunkban. A társas kapcsolatok és a technológiai eszközökhöz való hozzáférés fókuszával bemutattuk, hogy a szubjektív jólét szerinti kategóriákba tartozó válaszadóinkat a pandémia előtti időszakban (2019-ben) milyen sajátosságok jellemezték a munkavállalás szempontjából.

A ROHU-385 projekt keretein belül olyan tevékenységeket határoztunk meg, amelyek megvalósításával a célcsoport munkaerőpiaci helyzetének változásában szeretnénk volna segítséget nyújtani a feltáró kutatás alatt. A munkavállalókkal és munkáltatókkal készített félig strukturált interjúk során arra derült fény, hogy Magyarország keleti határa mentén piaci rést jelent a C kategóriás jogosítvánnyal rendelkező kamionszofőr munkaköre, akár a hazai, akár a nemzetközi szinten. Ez főként a férfi munkavállalók számára lehetőség. A nők a gyermeknevelés és gyermekgondozás miatt másféle stratégiát követtek, például atipikus munkaformákat részesítettek előnyben, vagy helyi intézményekben helyezkedtek el dajkaként, takarítóként, illetve pedagógiai asszisztensként. A megkérdezettek szerint ez olyan perspektívát jelentett számukra, amelyet alacsony önértékelésük miatt korábban nem gondoltak elérhetőnek. Mutakoztak azonban olyan

beavatkozások is, amelyek hosszú távon nem eredményeztek fejlődést az egyének életében. Ezek azok a finanszírozott képzések voltak, amelyek három-hat hónapig tartottak, és havonta hatvan-nyolcvan ezer forint anyagi juttatás járt értük a résztvevőknek. A projekt által szervezett képzések nagy népszerűségnek örvendtek, azonban a megszerzett szakmában való elhelyezkedés nagyon kis arányban valósult meg. További beavatkozásokra volna szükség, hogy láthatóvá váljon, e szakképzettségeket hogyan lehetne átformálni olyan kompetenciákká, amelyek az elsődleges munkaerőpiacon előnynek számítanak, ugyanakkor integrálhatók más munkakörökbe is.

Következő kutatásunkban a megszerzett kompetenciák beazonosítására (egyéni szint), illetve a lokális igények felmérésére (mezoszint) fókuszálunk, hogy meg tudjuk határozni az elsődleges munkaerőpiacon való részvétel attribútumait (makroszint). Mindemellett további kutatási területek rajzolódtak ki az elemzés során, melyek a társadalmi és a földrajzi mobilitáshoz kapcsolódnak. Kutatócsoportunk tehát e két téma kifejtését tűzte ki célul. A mérőeszköz felülvizsgálata után adatfelvételre vállalkozunk kutatásunk longitudinális jellegének elérése érdekében.

Ábrajegyzék

1. ábra: Az egy főre jutó havi nettó adóköteles jövedelem adókedvezményekkel (2021, Ft). Forrás: KSH, Balcsók István szerkesztése.
2. ábra: Munkanélküliségi mutató (2023. február, %). Forrás: KSH, Balcsók István szerkesztése.
3. ábra: A minta normális eloszlása. Saját szerkesztés.
1. táblázat: A kutatási minta szociodemográfiai változói. Saját szerkesztés.
2. táblázat: A megkérdezettek munkaerőpiaci státusza (a foglalkoztatottak aránya). Saját szerkesztés.
3. táblázat: Az elutasítás oka munkára jelentkezéskor (személyiség, hátrányos helyzet). Saját szerkesztés.
4. táblázat: Mire van szüksége ma Magyarországon az embernek az anyagi boldogulásához? Saját szerkesztés.
5. táblázat: Álláskeresés során segítséget kérők aránya. Saját szerkesztés.
6. táblázat: Állásközvetítőn keresztül munkát keresők aránya. Saját szerkesztés.

Felhasznált irodalom

- ALBERT FRUZZINA – DÁVID BEÁTA (2016): A magyarországi kapcsolathálózati struktúrák jellemzői 2015-ben, *Socio.hu*, 6. évfolyam, 2016/3., 22–47. DOI: <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2016.3.22>
- BILANCINI, ENNIO – BONCINELLI, LEONARDO (2008): Ordinal vs cardinal status. Two examples, *Economics Letters*, 101. kötet, 2008/1., 17–19. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2008.03.027>
- BOURDIEU, PIERRE (1984): *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*, London, Harvard University Press.
- COLEMAN, JULES L. (1998): *Markets, Morals, and the Law*, Oxford – New York, Oxford University Press.
- CZAKÓ ÁGNES – SIK ENDRE (1999): Characteristics and origins of the Comecon open air market in Hungary, *International Journal of Urban and Regional Research*, 23. évfolyam, 1999/4., 715–737. DOI: <https://doi.org/10.1111/1468-2427.00224>
- EASTERLIN, RICHARD A. (2001): Income and happiness. Towards a unified theory, *The Economic Journal*, 111. kötet, 473., 465–484. DOI: <https://doi.org/10.1111/1468-0297.00646>
- FESTINGER, LEON (1976): A társadalmi összehasonlítás folyamatainak elmélete, in PATAKI FERENC (szerk.): *Pedagógiai szociálpszichológia*, Budapest, Gondolat, 259–291.

- GRANOVETTER, MARK S. (1973): The strength of weak ties, *American Journal of Sociology*, 78. évfolyam, 1973/6., 1360–1380. DOI: <https://doi.org/10.1086/225469>
- HARKAI NÓRA (2006): *Közösség és közösségi munka*, Budapest, Közösségfejlesztők Egyesülete.
- HEGEDŰS RITA (2001): Szubjektív társadalmi indikátorok. Szelektív áttekintés a téma irodalmából, *Szociológiai Szemle*, 11. évfolyam, 2001/2., 58–71.
- INGLEHART, RONALD (1990): *Culture Shift in Advanced Industrial Society*, Princeton, N.J., Princeton University Press. DOI: <https://doi.org/10.1515/9780691186740>
- KOVÁCH IMRE (szerk.) (2017): *Társadalmi integráció*, Budapest, Belvedere Meridionale Kiadó.
- LENGYEL GYÖRGY – JANKY BÉLA (2003): A szubjektív jólét társadalmi feltételei, *Esély*, 14. évfolyam, 2003/1., 3–25.
- LENGYEL György – SZÁNTÓ ZOLTÁN (2005): *A gazdasági élet szociológiája*, Budapest, Aula Kiadó.
- MASZLAG FANNI (2021): Értelmiségi fiatal cigány nők identitáskeresése, *Esély*, 32. évfolyam, 2021/4., 77–92. DOI: <https://doi.org/10.48007/esely.2021.4.5>
- NÁDORI ESZTER (2021): A szegénység szubjektív értelmezésének sajátosságai Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, *Észak-Magyarországi Stratégiai Füzetek*, 18. évfolyam, 2021/1., 90–97. DOI: <https://doi.org/10.32976/stratfuz.2021.23>
- ORBÁN ANNAMÁRIA – SZÁNTÓ ZOLTÁN (2005): A társadalmi tőke, *Erdélyi Társadalom*, 3. évfolyam, 2005/2., 55–70. DOI: <https://doi.org/10.17177/77171.54>
- ROBOZ PÉTER (2002): A digitális szakadék problémája, *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 49. évfolyam, 2002/8., 328–329.
- RUSINNÉ FEDOR ANITA – ZAKOR-BRODA RITA – BALLA PETRA (2022): Roma foglalkoztatás – hátrányos helyzet – munkaerőpiaci bizonytalanság, *Acta Medicinæ et Sociologica*, 13. évfolyam, 2022/34., 90–111. DOI: <https://doi.org/10.19055/ams.2022.05/31/5>
- SCHWAB, KLAUS (2016): *The Fourth Industrial Revolution*, New York, Crown Business.
- SIK ENDRE (2012): *A kapcsolati tőke szociológiája*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.
- SZARVÁK TIBOR – BALCSÓK ISTVÁN – TÓTH DALMA (2019): Prekaritás és fiatalság. A magyar–román határ menti fiatalok munkaerőpiaci helyzete, *Erdélyi Társadalom*, 17. évfolyam, 2019/2., 105–127.
- TÓTH DALMA (2022): Dilemmas of measuring social inequality. An isochron method in connection with rural employment tendencies, *Antro-Pólus*, 1. évfolyam, 2022/1–2., 90–111.

Interaction between social relations and changes in new technological skills

Experiences in disadvantaged areas

ABSTRACT

Our study analyzed the subjective well-being perception, social relationships, and technological accessibility of young individuals living in the peripheral areas of Eastern Hungary. Based on subjective well-being, we distinguished three groups: those in disadvantaged situations, those living averagely, and those living above average. The results demonstrated significant correlations between subjective well-being and various factors, including labour market status, personality and disadvantaged situation, as well as seeking help from acquaintances, relatives, and educators. The impact of subjective well-being on labour market status and the improvement of an individual's life situation was evident, which is associated with the quality and quantity of social relationships and access to technological resources.

KEYWORDS: work, technological development, social relations

MASZLAG FANNI | Szociológus, szakfordító. Kutatási érdeklődésének fókuszában a roma nők, a roma/hátrányos helyzetű fiatalok és a szegénység áll.

TÓTH DALMA | Szociológus, szakfordító. Kutatási területe a vidékszociológia, a szociális reprezentációk nyelvi és képi megjelenési formái, illetve a vizuális szociológia.

ZAKOR-BRODA RITA | Jogász, humánpolitikus. Kutatási érdeklődésének fókuszában a telepszerű körülmények között élő munkavállalók munkaerőpiaci helyzete áll.